
Zbornik za umetnostno zgodovino

Archives d'histoire de l'art

Art History Journal

Izhaja od / Publié depuis / Published Since 1921

Nova vrsta / Nouvelle série / New Series LIX

Ljubljana 2023

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO N.S. LIX/2023

Izdalo in založilo / Published by

SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, LJUBLJANA
C/O FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI
ODDELEK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO, AŠKERČEVA 2
SI – 1101 LJUBLJANA, SLOVENIJA

Uredniški odbor / Editorial Board

KATRA MEKE, glavna in odgovorna urednica / Editor in Chief
KATARINA ŠMID, urednica tekoče številke / Editor of the Current Volume
NEŽA ČEBRON LIPOVEC, **NATAŠA IVANOVIČ**, **MATEJ KLEMENČIČ**,
FRANCI LAZARINI, **HELENA SERAŽIN**, **KATARINA ŠMID**, **SAMO ŠTEFANAC**

Mednarodni svetovalni odbor / International Advisory Board

LINDA BOREAN, **FRANCESCO CAGLIOTI**, **NINA KUDIŠ**, **VLADIMIR MARKOVIČ**,
INGEBORG SCHEMPER SPARHOLZ, **CARL BRANDON STREHLKE**

Tehnična urednica / Production Editor

SARA TURK

Lektoriranje / Language Editing

KATJA KRIŽNIK JERAJ (SLOVENŠČINA), **JOSH ROCCHIO** (ANGLEŠČINA),
ANA VIDRIH GREGORIČ (ITALIJANŠČINA)

Oblikovanje in postavitev / Design and Typesetting

STUDIOBOTAS

Tisk / Printing

TISKARNA KNJIGOVEZNICA RADOVLJICA

Naklada / Number of Copies Printed

300 IZVODOV

Indeksirano v / Indexed by

BHA, **FRANCIS**, **SCOPUS**

© **SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO**, 2023

ZA AVTORSKE PRAVICE REPRODUKCIJ ODGOVARJAJO AVTORJI OBJAVLJENIH
PRISPEVKOV.

ISSN 0351-224X

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO JE DEL PROGRAMA SLOVENSKEGA
UMETNOSTNOZGODOVINSKEGA DRUŠTVA, KI GA SOFINANCIRA MINISTRSTVO
ZA KULTURO REPUBLIKE SLOVENIJE. IZHAJA OB FINANČNI PODPORI
JAVNE AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE.

Kazalo / Contents

RAZPRAVE IN ČLANKI / ESSAYS AND ARTICLES

TOMISLAV VIGNJEVIĆ

- Od spomina na ustoličenje koroških vojvod do »kraljestva Sklavanije«. O nekaterih grbih slovenskih dežel v umetninah, povezanih z Maksimilijanom I. 9
- From the Commemoration of the Carinthian Dukes' Enthronement to the „Kingdom of Sclavania“. On Some Coats of Arms from the Slovene Lands in Artworks Related to Maximilian I*
-

MATEVŽ REMŠKAR

- Grafične predloge v delavnici Mojstra Trbojske Marije 25
- Graphic Sources in the Workshop of the Master of the Trboje Madonna*
-

IVANA TOMAS, PREDRAG MARKOVIĆ

- New Insights about the Gothic Chapel of St Jacob (Virgin Mary) on Očura 47
- Nov razmislek o gotski (Marijini) kapeli sv. Jakoba na Očuri*
-

TIM MAVRIČ

- Poskus opredelitve arhitekturnega razvoja palače Barbabianca v Kopru 79
- An Attempt to Define the Architectural Development of the Barbabianca Palace in Koper*
-

STANKO KOKOLE

- Herodotove zgodbe in zagonetno »Venerino slavje« 103
- Franca Kavčiča
- The Histories of Herodotus and the Enigmatic "Feast of Venus" by Franc Kavčič (Francesco/Franz Caucig)*
-

MIHA VALANT	
Four "Sensationsbilder" in Ljubljana <i>Štiri "Sensationsbilder" v Ljubljani</i>	119
MATEJA BREŠČAK	
Nagrobnik Janu Legu kiparja Svetoslava Peruzzija v Pragi <i>The Headstone for Jan Lego's Grave in Prague by Sculptor Svetoslav Peruzzi</i>	145
BRIGITA JENKO	
Pripravljalna slika za spomenik Nazariu Sauru v Kopru. Neznano delo Uga Flumianija <i>Dipinto preparatorio per il monumento a Nazario Sauro a Capodistria. Opera sconosciuta di Ugo Flumiani</i>	163
FRANCI LAZARINI	
Načrt Eda Mihevca za prenovo Ljubljanskega gradu <i>Edo Mihevc's Plan for the Renovation of Ljubljana Castle</i>	191

Načrt Eda Mihevca za prenovu Ljubljanskega gradu

FRANCI LAZARINI

Enega vodilnih slovenskih modernističnih arhitektov, Eda Mihevca (1911–1985), poznamo predvsem po njegovih v duhu internacionalnega sloga zasnovanih stavbah v Ljubljani ter urbanističnem in arhitekturnem delovanju na slovenski Obali, kjer je razvil svojevrsten, iz regionalizma izhajajoč arhitekturni izraz.¹ Ob množici realiziranih in načrtovanih objektov pa je danes skoraj popolnoma pozabljen njegov načrt za prenovu Ljubljanskega gradu, ki ga je izdelal leta 1967.² Brez dodatne razlage je naveden v seznamu arhitektovih del v magistrski nalogi Jasne Kralj Pavlovec,³ kratke omembe pa je bil deležen tudi v knjigi Darinke Kladnik o Ljubljanskem gradu,⁴ njegova natančnejša analiza pa še ni bil narejena. Pričujoči prispevek je v prvi vrsti namenjen predstavitvi nerealiziranega načrta, pri čemer je poudarek zlasti na njegovih funkcionalnih vidikih in predvidenih posegih v historično stavbno tkivo, v zaključnem delu pa bo izpostavljenih nekaj možnosti za nadaljnje raziskovanje in interpretacijo obravnavanih projektov.

Ljubljanski grad se virih prvič omenja leta 1144, svojo današnjo podobo pa je večinoma dobil v 16. stoletju. Stavbo sestavlja več traktov, razporejenih okoli dvorišča v obliki nepravilnega peterokotnika, vertikalno pa jo poudarja pet stol-

¹ Temelja literatura o Edu Mihevcu: Jasna KRALJ PAVLOVEC, *Edo Mihevc 1911–1985. Urbanist, arhitekt in oblikovalec*, Ljubljana 1999 (magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, tipkopis); Tomaž BUDKOVIČ – Janez KOŽELJ, *Edo Mihevc. Vodnik po arhitekturi*, Ljubljana 2011; Fedja KOŠIR, *Edo Mihevc. 1911–1985. Ob stoletnici arhitektovega rojstva*, Ljubljana 2011; Janez KRESAL, *Edo Mihevc. Izbrana dela*, Ljubljana 2016.

² Objava in razlaga načrta: EDO MIHEVC, Programski in idejni osnutek adaptacije ljubljanskega gradu, *Ljubljanski grad. Ureditvene naloge na ljubljanskem gradu*, Ljubljana 1968 (tipkopis), s. p.

³ KRALJ PAVLOVEC 1999, cit. n. 1, p. 178.

⁴ Darinka Kladnik, *Ljubljanski grad*, Ljubljana 2002, p. 125.

pov različnih tlorisov.⁵ S selitvijo deželnega glavarja v mesto sredi 17. stoletja je grad izgubil svojo upravno, rezidenčno in reprezentančno funkcijo in se je od tedaj uporabljal za manj primerne namene. V prvi polovici 19. stoletja je bila v njem kaznilnica, nato nekaj časa vojašnica, zadnja desetletja 19. stoletja pa znova zapor. Z izjemo izgradnje stolpa za mestnega opazovalca požarov na jugozahodni strani (Benedikt Müller, 1847–1848), ki je od začetka 20. stoletja razgledni stolp, so bili vsi ostali gradbeni posegi vezani na zaporniško funkcijo stavbe. Med najbolj radikalne so sodile zazidava srednjeveškega glavnega vhoda v peterokotnem stolpu na južni strani, do katerega je vodil dvizni most, izdelava novega vhoda v obliki estetsko neučinkovitega preboja med jugovzhodnim traktom in vzhodnim stolpom, zasutje obrambnega jarka ter izgradnja t. i. kaznilniškega trakta na grajskem dvorišču. Slednji je bil postavljen pravokotno na jugovzhodni trakt in je dvorišče razdelil na dva neenakomerna dela.⁶

Prve pobude za revitalizacijo gradu segajo v čas po velikonočnem potresu 1895, še zlasti pa po izgradnji nove sodne palače z zaporji (1898–1902) v mestnem središču. Leta 1905 je stavbo od države odkupila Mestna občina Ljubljana, ki je v njej nameravala urediti muzej, vendar pa je projekt zaradi pomanjkanja financ in predčasnega zaključka mandata župana Ivana Hribarja (1851–1941, župan 1896–1910) zastal. Zaradi stanovanjske stiske so v stavbi uredili socialna stanovanja, kar je stavbni substanci in podobi gradu še dodatno škodovalo.⁷

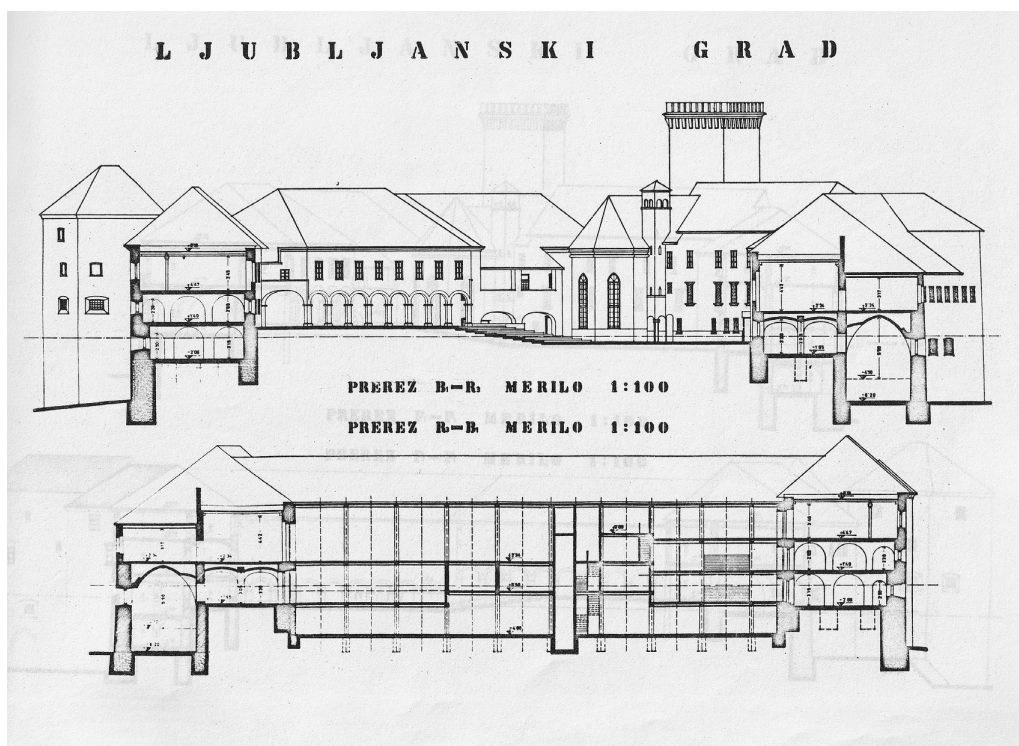
Prve konkretne načrte za prenovo je v letih 1931–1932 izdelal Jože Plečnik (1872–1957), ki je k zadevi pristopil nadvse velikopotezno. Stavbo je namenil Narodnemu muzeju, v pritličju jugovzhodnega trakta pa bi uredili restavracijo. Gradu je nameraval nadzidati eno nadstropje, obstoječi razgledni stolp nadomestiti z novim, zazidati nekatera obstoječa in odpirati nova okna, višinsko poenotiti in tlakovati dvorišče, celota pa bi dobila tudi novo arhitekturno členitev.⁸

⁵ Temeljna literatura o Ljubljanskem gradu: Branko REISP, *Ljubljanski grad. Zgodovinski oris*, Maribor 1985 (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, 144); Ivan STOPAR, *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. 1: Gorenjska. 4: Ljubljana, grad in dvorci*, Ljubljana 1999 (Grajske stavbe, 9), pp. 69–120; KLADNIK 2002, cit. n. 4.

⁶ Več o posegih 19. stoletja: Franci LAZARINI, *Od degradacije do revitalizacije. Ljubljanski grad v 19. in 20. stoletju, Umetnostna dediščina plemstva v času njegovega zatona. Transformacije, prenos, reinterpretacije* (ed. Tina Košak), Ljubljana 2023, pp. 525–529.

⁷ Pregled najpomembnejših revitalizacijskih pobud v 20. stoletju: LAZARINI 2023, cit. n. 6, pp. 529–544.

⁸ Predstavitev Plečnikovega načrta: France STELÈ, *Grad ljubljanski. Slovenska akropola*, Celje 1932. Kasnejše študije o načrtu: Peter KREČIČ, *Jože Plečnik*, Ljubljana 1992, pp. 216–217; Damjan PRELOVŠEK, *Josef Plečnik (1872–1957). Architectura perennis*, Salzburg – Wien 1992, pp. 300–301 (dopolnjena slovenska izdaja: Damjan PRELOVŠEK, *Jože Plečnik. Arhitektura večnosti. Teme, meta-*

1. Edo Mihevc, Načrt prenove ljubljanskega gradu, 1967. Ljubljana, dvoriščne fasade, pogled proti jugozahodu

Kljub podpori občinskega vodstva Plečnikova zamisel, bržkone zaradi svetovne gospodarske krize, ni bila uresničena. Je pa Mestna občina Ljubljana leta 1938 vseeno pričela s postopno prenovo gradu za muzejske namene, ki jo je vse do 1963 vodil Plečnikov učenec Boris Kobe (1905–1981), ki je zlasti v prvih letih uresničeval določene manj radikalne učiteljeve zamisli, kasneje pa se je od njegovih načrtov oddaljil. Po Plečnikovi zamisli je leta 1941 realiziral nov glavni vhod, s katerim je zapolnil neestetsko vrzel med jugovzhodnim traktom in vzhodnim stolpom, in uredil razgledno teraso na obrambnem zidu na severovzhodni strani gradu, kasneje

morfoze, ideje, Ljubljana 2017, pp. 355–356); Nina BRICELJ, *Plečnikovi uresničeni in neuresničeni načrti na Grajskem griču*, Ljubljana 2015 (diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, tipkopis), pp. 26–32; LAZARINI 2023, cit. n. 6, pp. 529–534. Na tem mestu omenimo tudi Plečnikov načrt za Ljudsko skupščino Ljudske republike Slovenije iz leta 1947, v katerem je predvidel rušenje celotnega gradu in izgradnjo nove monumentalne osemkotne stavbe na njegovem mestu. Načrt objavljen v: *Zbornik oddelka za arhitekturo na univerzi v Ljubljani 1946–1947* (edd. Marjan Mušič – France Ivanšek), Ljubljana 1948, pp. 110–111. Kasnejše analize načrta: PRELOVŠEK 1992, cit. n. 8, p. 301; KREČIČ 1992, cit. n. 8, p. 217; PRELOVŠEK 2017, cit. n. 8, p. 356; LAZARINI 2023, cit. n. 6, pp. 534–536.

pa je vzpostavil tudi lunetna okna v pritličju jugovzhodnega trakta. Po prekinitvi v času druge svetovne vojne je v povojnih letih postopoma nadaljeval s prenovo, tokrat za potrebe Muzeja NOB (tudi Muzej Osvobodilne fronte). Med ključna povojna posega, načrtovana neodvisno od Plečnika, sodita odstranitev kaznilniškega trakta (1945–1948), ki ga je mojster nameraval ohraniti, na mestu katerega naj bi po tedanji Kobetovi zamisli zrastel nov objekt s svečano dvorano, za katerega so celo zgradili temelje, ter vzpostavitev pivnice in restavracije v vzhodnem stolpu (1952–1953). Več zamisli je ostalo samo na papirju, med drugim izgradnja dvigala oziroma vzpenjače z Mestnega trga (1958).⁹ Vrhunec Kobetovih prizadevanj pa predstavlja idejni načrt za celostno revitalizacijo stavbe, izdelan v letih 1960–1962, po katerem bi bil grad adaptiran za muzejske, gostinske in turistične namene, pri čemer bi prišlo tudi do nekaterih obsežnejših posegov v stavbno tkivo.¹⁰ Načrt ni bil realiziran, niti ni bil predmet nadaljnjih razprav.

Leta 1964 so se iz gradu izselili zadnji stanovalci, kar je Zavodu za ureditev stare Ljubljane omogočilo celovitejši pristop k prenovi in revitalizaciji objekta. Ker se je bil Kobe zaradi bolezni primoran odpovedati nadaljnjemu delu na Ljubljanskem gradu, je zavod osnovni projekt naročil pri Edu Mihevcu, pri čemer je bilo že od začetka sklenjeno, da bo za izdelavo podrobnih načrtov razpisan javni natečaj.¹¹ Arhitekt je načrt izdelal leta 1967,¹² leto dni kasneje pa je bil objavljen v elaboratu *Ljubljanski grad. Ureditvene naloge na ljubljanskem gradu*, ki ga je izdal Zavod za ureditev stare Ljubljane. Projekt poleg arhitektove obrazložitve obsega štiri tloriše, načrt dvorišča, dva izrisa dvoriščnih fasad in prereza, štiri skice (zunanjščina in dvorišče), dodana pa je tudi fotografija makete.

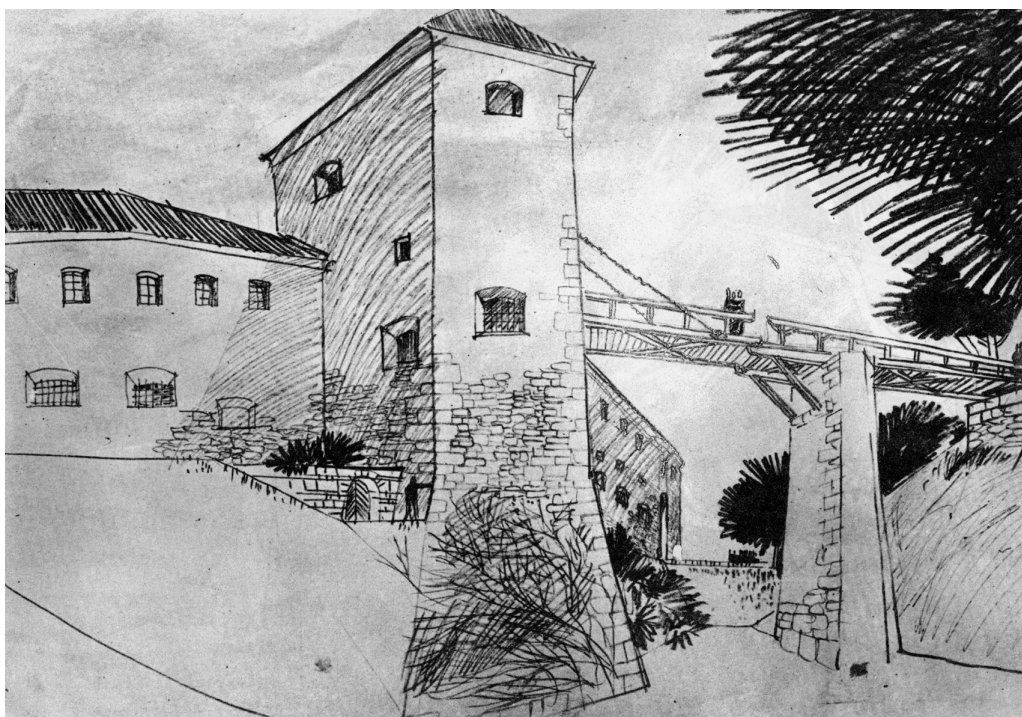
V času izdelave projekta je bila grajska stavba večinoma zapuščena, zanemarljena, ponekod v notranjščini do nerazpoznavnosti prezidana, le njen severovzhodni in v manjši meri jugovzhodni del sta bila pod Kobetovim vodstvom deležna obnovitvenih posegov, kar je Mihevcu dajalo dokaj proste roke pri snovanju pre-

⁹ O Kobetovi prenovi: Breda MIHELIČ, *Arhitektura in obnova Stare Ljubljane / Architecture and Restoration of Old Ljubljana*, Boris Kobe. *Arhitekt in slikar / Architect and Painter* (edd. Jurij Kobe – Nina Pirnat-Spahić), Ljubljana 2005, pp. 14–15; KLADNIK 2002, cit. n. 4, pp. 107–109; BRICELJ 2015, cit. n. 8, p. 41. Cf. Natalija LAPAJNE – Andraž KERŠIČ, *Prenavljamo!!!* (ed. Matevž Čelik), Ljubljana 2019, pp. 41–43; LAZARINI 2023, cit. n. 6, pp. 536–539.

¹⁰ Boris KOBE, Tehnično poročilo k projektu, *Problemi Ljubljanskega gradu*, Ljubljana 1962 (tipkopis), pp. 27–30.

¹¹ France STELÈ, K problematiki ljubljanskega gradu, *Ljubljanski grad. Ureditvene naloge na ljubljanskem gradu*, Ljubljana 1968 (tipkopis), s. p.; MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.; KLADNIK 2002, cit. n. 4, p. 125.

¹² Datacija navedena po: KRALJ PAVLOVEC 1999, cit. n. 1, p. 178.

2. Edo Mihevc, Načrt prenove ljubljanskega gradu, 1967. Ljubljana, študija rekonstrukcije obrambnega jarka z dvžnim mostom v peterokotni stolp

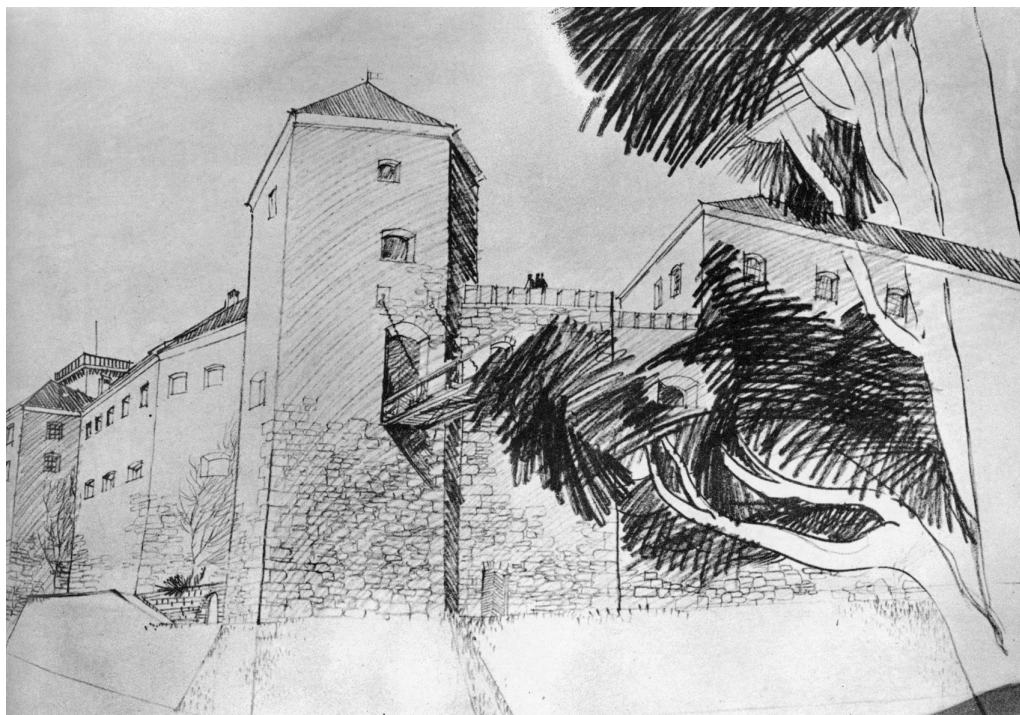
nove. Skladno z anketo, ki jo je izvedel Zavod za ureditev stare Ljubljane, so grad namenili muzejski, prireditveni, gostinski, turistični in razgledni funkciji (njegovo okolico pa rekreativni), zahtevana pa je bila tudi ustrezna prezentacija same stavbe, saj so se po izselitvi stanovalcev začele tudi prve temeljitejše stavbnogodovinske raziskave.¹³ Mihevc je funkcije smiselno razporedil po vseh traktih, predvidel pa je tudi novogradnjo na mestu porušenega kaznilniškega trakta, v katerem bi bili predvsem pomožni prostori (kuhinje, dvigala, skladišča, sanitarije, ogrevalne in prezračevalne naprave, trgovina s spominki ipd.) ter pisarne uprave.¹⁴ Kot arhitekt izrecno poudari v obrazložitvi, se lahko novi stavbi tudi odpovedo, če bi pristali na manjši gostinski obrat od načrtovanega.¹⁵

Večina gradu bi bila namenjena za muzejsko dejavnost, pri čemer pa po mnenju projektanta ne bi smelo priti do selitve enega od obstoječih muzejev iz mesta

¹³ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p. Raziskave je vodila konservatorica Majda Frelj Ribič.

¹⁴ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.

¹⁵ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.

3. Edo Mihevc, Načrt prenove ljubljanskega gradu, 1967. Ljubljana, študija rekonstrukcije obrambnega jarka z dviznim mostom v peterkotni stolp

na grad (kot sta si zamišljala Plečnik in v začetni fazi Kobe),¹⁶ temveč bi bilo treba vzpostaviti »turistično zanimiv, pester in privlačen muzej«, ki bi prikazoval zgodovino in stavbni razvoj gradu, zgodovino Ljubljane, v duhu časa nastanka pa tudi zgodovino kmečkih uporov in narodnoosvobodilnega boja, predviden pa je bil tudi prostor za občasne razstave in druge muzejske zbirke.¹⁷ Muzeju je namenil klet jugovzhodnega trakta ter jugovzhodni, južni in jugozahodni del pritličja in prvega nadstropja, v ta sklop pa lahko uvrstimo tudi prezentacijo kapele, vzhodnega in peterokotnega stolpa ter dvorane v pritličju severozahodnega trakta.¹⁸ Vhod v muzejski del bi bil v pritličju južnega dela nove dvoriščne stavbe, kjer bi bila tudi trgovina s spominki. Južni del gradu bi bil namenjen muzeju, v severnem pa je Mihevc predvidel gostinske obrate. Tako bi bila v pritličju severozaho-

¹⁶ V načrtu iz let 1960–1962 je Kobe na gradu predvidel Muzej mesta Ljubljane; KOBE 1962, cit. n. 10, p. 29.

¹⁷ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.

¹⁸ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.

4. Edo Mihevc, Načrt prenove ljubljanskega gradu, 1967. Ljubljana, študija grajskega dvorišča, pogled proti jugozahodu

dneva in severnega trakta urejena gostilna oz. pivnica, ki bi se v poletnem času »razširila« na dvorišče, v prvem nadstropju pa velika restavracija višjega cenovnega razreda, ki bi obsegala celoten zahodni, severozahodni in severni trakt in bi imela pogled tako na mesto kot na grajsko dvorišče. Nad delom restavracije, v drugem nadstropju zahodnega trakta bi uredili tudi nekaj apartmajev. Vhod v restavracijo in prenočišča bi bil v pritličju zahodnega trakta, kuhinji tako gostilne kot restavracije pa bi bili v severnem delu novozgrajenega dvoriščnega trakta.¹⁹ Z izgradnjo novih gostinskih obratov bi opustili Kobetovo pivnico in restavracijo v vzhodnem stolpu, ki bi po novem služil muzejskim namenom.²⁰ Z namenom ohranitve razglednih točk arhitekt v nespremenjeni obliki ohranja razgledni stolp in teraso.²¹

¹⁹ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p..

²⁰ Restavracija v vzhodnem stolpu (sedaj Restavracija Strelec) je sicer znana po bogatem likovnem okrasu, ki ga je poleg Kobeta zasnoval slikar Marij Pregelj.

²¹ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.

Posebno pozornost je Mihevc namenil dvorišču, na katerem je bila predvidena prireditvena dejavnost najrazličnejših vrst. S tem namenom je njegov osrednji del temeljito preoblikoval, odločil se je za stopničasto zasnovo, primerno za prireditve. »Malo dvorišče« na vzhodni strani novozgrajenega pomožnega objekta pa bi bilo po novem namenjeno oskrbi gradu in dostopu na razgledno teraso.²²

Ker bi zaradi novogradnje na mestu nekdanjega kaznilniškega trakta glavni vhod ob vzhodnem stolpu, ki ga je po Plečnikovi zamisli uresničil Kobe, izgubil svojo funkcijo, Mihevc premišlja tudi o vzpostavitvi novih vhodov v stavbo. »Kobetov« portal bi tako postal pomožni vhod in bi bil le še servisni dostop. Vlogo glavnega vhoda bi ponovno prevzel zazidani srednjeveški v peterokotnem stolpu, preko katerega bi se prišlo na notranji (večji) del dvorišča. Z namenom prezentacije avtentičnega stanja srednjeveškega vhoda je Mihevc predlagal tudi (delno) vzpostavitev obrambnega jarka, zasutega v 19. stoletju, zaradi česar bi do glavnega vhoda tako kot v srednjem in zgodnjem novem veku vodil lesen dvizni most, do pomožnega (Kobetovega) vhoda pa bi prišli preko nasipa. Poleg omenjenih je premišljal tudi o rekonstrukciji vhoda v kleti kazemat na severozahodni strani, ki je bil odkrit nekaj let pred izdelavo projekta.²³

Arhitekt se je zavedal tudi pomembnosti dostopa do grajske stavbe, zato se je zavzemal za sanacijo in delno izgradnjo cestne povezave mesta z Grajskim gričem,²⁴ predvsem pa za izgradnjo dvigala, o katerem je, kot smo omenili, razmišljal že Kobe. Zavod za ureditev stare Ljubljane je v sklopu izdelave projekta dal celo izdelati več študij, za vzpenjačo, gondolsko žičnico in dvigalo, a se je to izkazalo za najboljšo rešitev, med drugim zato, ker ne kazi izgleda Grajskega griča in ker omogoča vstop neposredno v grajsko stavbo.²⁵ Enako kot Kobe si je Mihevc vstopno postajo dvigala zamislil pri magistratu, dve izstopni postaji pa bi bili v gradu, in sicer na nivoju dvorišča ter ob restavraciji v prvem nadstropju.²⁶

Mihevčev načrt je prinesel svež veter v načrtovanju prenove in revitalizacije Ljubljanskega gradu. Treba je omeniti, da je nastal v precejšnji meri neodvisno od starejših Plečnikovih in Kobetovih zamisli, pri čemer se nam zdi umestna primer-

²² MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.

²³ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.

²⁴ Ljubo RAVNIK, Cesta na grad, *Ljubljanski grad. Ureditvene naloge na ljubljanskem gradu*, Ljubljana 1968 (tipkopis), s. p.

²⁵ Dvigalo, *Ljubljanski grad. Ureditvene naloge na ljubljanskem gradu*, Ljubljana 1968 (tipkopis), s. p.

²⁶ MIHEVC 1968, cit. n. 2, s. p.

5. Edo Mihevc, Načrt prenove ljubljanskega gradu, 1967. Ljubljana, študija grajskega dvorišča, pogled z razglednega stolpa

java z neuresničenim Kobetovim načrtom iz let 1960–1962, ki je na gradu predvideval enake funkcije. Mihevc je popolnoma spremenil namembnost posameznih traktov, saj si je Kobe na primer restavracijo zamišljal v jugovzhodnem delu gradu (v povezavi z obstoječo v vzhodnem stolpu).²⁷ Mihevčeva »prestavitve« restavracije v zahodni, severozahodni in severni del stavbe je smiselna ob upoštevanju dejstva, da bi imelo dvigalo z Mestnega trga svoj iztek prav na stiku zahodnega in severozahodnega trakta, s čimer bi bil obiskovalcem omogočen neposreden dostop v restavracijo, hkrati pa bi iz nje imeli razgled na najstarejši in najbolj slikoviti del mestnega središča. Kobe prvo nadstropje zahodnega in severozahodnega trakta namenja hotelu,²⁸ v Mihevčevem načrtu pa je predvideno zgolj manjše število apartmajev v drugem nadstropju; gre torej za bolj butičen, luksuzen tip turizma. Precej razlik je tudi v obravnavi stavbnega tkiva. Mihevc je tukaj bolj zmeren, saj je Kobe predvidel znižanje jugovzhodnega trakta za eno nadstropje (sicer dodano

²⁷ KOBE 1962, cit. n. 10, p. 27, priloga (tloris pritličja in prvega nadstropja).

²⁸ KOBE 1962, cit. n. 10, p. 29, priloga (tloris prvega nadstropja).

v 19. stoletju) ter izgradnjo več razglednih teras v zgornjem nadstropju gradu,²⁹ čemur se Mihevc odpove in uporabi vso obstoječo stavbno substanco. K temu ga je verjetno vodila težnja po čim bolj smotrni izrabi prostorov, zaradi česar je predvidel tudi nov objekt na mestu porušenega kaznilniškega trakta, ki se mu je Kobe v načrtu iz začetka šestdesetih let odpovedal.³⁰ Največ podobnosti med načrtoma je pri dostopih v stavbo, saj Mihevc od Kobeta prevzame tako zamisel in lokacijo dvigala³¹ kot tudi vhod v kazematah.³² Prav tako arhitekta delita zamisel o (delnem) izkopu nekdanjega obrambnega jarka in vzpostavitvi srednjeveškega vhoda v peterokotnem stolpu z dviznim mostom,³³ pri čemer pa gre Mihevc še korak dlje in srednjeveškemu vhodu zopet da funkcijo glavnega vhoda, medtem ko Kobe, zaradi opustitve zamisli o novogradnji na mestu kaznilniškega trakta, kot glavni vhod obdrži svoj, leta 1941 vzpostavljeni portal. Do njega bi preko jarka vodil nasip, zamisel, ki jo prevzame tudi Mihevc.³⁴ Med Mihevčeve zamisli, nastale neodvisno od predhodnih načrtov, tako Plečnikovih kot Kobetovih, pa sodi stopničasta zasnova dvorišča, oba predhodnika sta se odločila za ravno, ki bi jo Plečnik v celoti tlakoval,³⁵ Kobe pa uredil kot kombinacijo tlaka in travnatih površin.³⁶

Leta 1968, torej leto dni po dokončanju Mihevčevega projekta, je bil razpisan javni natečaj za izbiro projektanta prenove, na katerem je zmagal arhitekt Edo Ravnikar ml. (1941).³⁷ Ta je skupaj s sodelavcema iz projektivnega podjetja Ambient, Majdo Kregar (1941) in Mihom Kerinom (1945), izdelal načrte in vodil prezidavo in revitalizacijo gradu, ki se je pričela 1974, intenzivneje pa poteka od 1988 dalje in še

²⁹ KOBE 1962, cit. n. 10, pp. 28–29, priloga (risbe zunanjsčine in dvoriščnih fasad).

³⁰ KOBE 1962, cit. n. 10, priloga (tloris pritličja).

³¹ KOBE 1962, cit. n. 10, p. 29. Poudariti je treba, da Mihevc prvi nedvoumno govori o dvigalu, Kobe pa uporablja izraz dvigalna naprava, kar nejasno razloži kot »dvigalo – vzpenjača«.

³² KOBE 1962, cit. n. 10, p. 28.

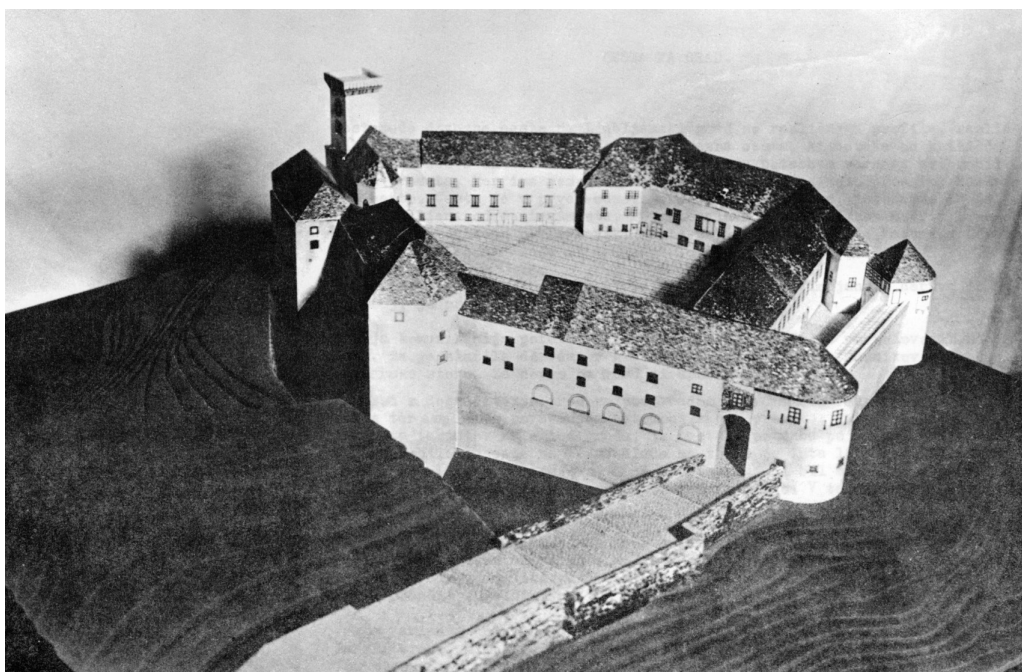
³³ KOBE 1962, cit. n. 10, p. 28.

³⁴ KOBE 1962, cit. n. 10, priloga (risbi zunanjsčine).

³⁵ Cf. STELÈ 1932, cit. n. 8, pp. 4, 11.

³⁶ KOBE 1962, cit. n. 10, p. 29.

³⁷ Na natečaju niso izbirali konkretnega projekta prenove, temveč le najbolj usposobljenega projektanta. Kandidati so morali izdelati načrt prenove peterokotnega stolpa, lahko pa so podali tudi sugestije za arhitekturno rešitev celotne stavbe in ureditev okolice. Usklajenost prenovljenega stolpa s predvideno ureditvijo celote je bila sicer upoštevana pri ocenjevanju prispelih predlogov. Gradivo o natečaju: Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), SI ZAL LJU 70/2, šk. 376, Skupščina mesta Ljubljane, t. e. 443, Zavod za ureditev stare Ljubljane – Ljubljanski grad 1968. Predstavitev natečaja in prispelih predlogov: Majda FRELIH, Natečaj za usposobljenost projektanta načrtov za Ljubljanski grad, *Sinteza*, 13–14, 1969, pp. 117–120.

6. Edo Mihevc, Načrt prenove ljubljanskega gradu, 1967. Ljubljana, maketa

ni zaključena.³⁸ Pri tem so se projektanti skoraj popolnoma oddaljili od Mihevčeve zamisli, tako kar se namembnosti posameznih traktov tiče, kot tudi konkretnih arhitekturnih rešitev. Tako so gostinskim obratom (restavracija, gostilna, kavarna) namenjeni južni in jugovzhodni trakt ter vzhodni stolp, zaradi česar je odpadel učinek restavracije s pogledom na staro mestno jedro, muzejske zbirke pa so postavljene v jugozahodni in severozahodni predel stavbe. Precej več kot v Mihevčevem načrtu je bilo »dopolnjevanja« historičnega stavbnega tkiva s sodobnimi dodatki, pri čemer je brez dvoma najbolj sporen s strani lokalne politike izsiljeni postmodernistični prizidek jugovzhodnega trakta (Edo Ravnikar ml., dokončan 1987),³⁹ na srečo pa

³⁸ Temeljno delo o prenovi Ljubljanskega gradu in njena kritična analiza: Lena JEVNIK, *Prenova Ljubljanskega gradu*, Ljubljana 1999 (diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, tipkopis), pp. 53–84. Za prenovo cf. Kladnik 2002, cit. n. 4, pp. 125–133; Andrej DOBLEHAR, *Spomeniškovarstveni pristopi obnove gradov na Slovenskem. Celje, Žužemberk, Ljubljana*, Ljubljana 2005 (magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, tipkopis), pp. 103–117; Igor SAPAČ, *Rekonstrukcijski posegi v historičnih urbanih naselbinah na Slovenskem*, Ljubljana 2008 (doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, tipkopis), pp. 624–629; LAPAJNE – KERŠIČ 2019, cit. n. 9, pp. 44–47; LAZARINI 2023, cit. n. 6, pp. 541–544.

³⁹ JEVNIK 1999, cit. n. 38, pp. 82–84; Kladnik 2002, cit. n. 4, pp. 31, 128–129; DOBLEHAR 2005, cit. n. 38, pp. 112–113. Mestne oblasti so zahtevale vzpostavitev petih poročnih dvoran in čeprav so njihovo število na koncu zmanjšali na dve, je to vseeno terjalo gradnjo prizidka, ki je bil celo zgrajen brez soglasja spomeniškovarstvene službe.

je konservatorska služba preprečila nadomestitev Müllerjevega razglednega stolpa s sodobnim, ki ga je kot kombinacijo stekla in armiranega betona zasnoval Miha Kerin.⁴⁰ Med obžalovanja vrednimi posegi je tudi ureditev dvorišča (dokončano 1997), kjer smo namesto zanimive stopničaste ureditve dobili kombinacijo ravnih tlakovanih površin, zelenic, ramp, stopnic, predvsem pa estetsko motečih »jaškov«, namenjenih prezentaciji stavbnozgodovinskih detajlov. Na tak način je bilo dvorišče po nepotrebnem »razdrobljeno«, osrednja površina pa je dokaj majhna.⁴¹ Ker so se odrekli izgradnji pomožnega objekta na mestu kaznilniškega trakta,⁴² tudi ni prišlo do vzpostavitve novega/starega glavnega vhoda v peterokotnem stolpu, je pa bil konec osemdesetih let v skladu s Kobetovo in Mihevčevo zamislijo rekonstruiran del obrambnega jarka, pri čemer pa do »Kobetovega« vhoda ne vodi nasip, temveč most; zamisel se navezuje na lesen most, ki je bil na tem mestu v prvi polovici 19. stoletja.⁴³ Zaradi opustitve načrtov o vzpostavitvi glavnega vhoda v peterokotnem stolpu žal tudi ni bil rekonstruiran dvizni most, so pa v spomin nanj v obrambni jarek postavili dva slopa. Prav tako ni bilo zgrajeno dvigalo z Mestnega trga, namesto tega je grad leta 2006 dobil tirno vzpenjačo z vstopno postajo na Krekovem trgu.⁴⁴

Čeprav neuresničen, predstavlja Mihevčev načrt dober primer poskusa revitalizacije precej kompleksnega kulturnega spomenika. Odlikuje ga dobršna mera inovativnosti pa tudi izjemen odnos do starejše arhitekturne dediščine in sposobnost njene prilagoditve potrebam sodobnega časa, določenim na podlagi temeljitega razmisleka. Med vprašanja, na katera bodo, upamo, podale odgovore nadaljnje študije, sodi predvsem raziskava okoliščin, ki so pripeljale do izbora Mihevca za projektanta prenove Ljubljanskega gradu ter predstavitev vseh dejavnikov, ki so vplivali na zasnovo njegovega načrta (zahteve in želje naročnika, pogoji spomeniškovarstvene službe, finančne omejitve ipd.). Pomembno temo predstavlja Mihevčevo sodelovanje s spomeniško službo, zato je na mestu tudi analiza projektov z vidika sočasnih trendov v konservatorstvu, predvsem glede prilagojene ponovne rabe.

Celostne prenove in revitalizacije slovenskih grajskih stavb v desetletjih po drugi svetovni vojni so redke, kot primera dobre prakse izpostavimo uspešni preno-

⁴⁰ Več o prenovi stolpa v osemdesetih letih: KLADNIK 2002, cit. n. 4, pp. 34, 68–69, 71.

⁴¹ O ureditvi dvorišča: JEVNIK 1999, cit. n. 38, pp. 73–75; DOBLEHAR 2005, cit. n. 38, p. 111.

⁴² Servisni prostori so pod dvoriščnim tlakom, kar je še dodatno škodovalo enotnemu videzu dvorišča.

⁴³ Cf. KLADNIK 2002, cit. n. 4, pp. 29–30; LAZARINI 2023, cit. n. 6, p. 527.

⁴⁴ <https://www.ljubljanskigrad.si/sl/nacrtovanje-obiska/vzpenjaca/> (23. 2. 2023).

vi Gradu Otočec (Marjan Mušič, 1952–1961)⁴⁵ in Blejskega gradu (Tone Bitenc, 1952–1961).⁴⁶ Mihevčev neuresničen načrt bi tako kazalo obravnavati v kontekstu omenjenih obnov, upoštevajoč dejstvo, da so bili vsi trije – Mušič, Bitenc in Mihevc – Plečnikov učenci, pa bi bila neobhodna tudi primerjava s prenovami gradov slovitega arhitekta, saj bi morda našli stične točke in določeno kontinuiteto s Plečnikovimi predvojnimi obnovitvenimi posegi, katerih vrhunec brez dvoma predstavlja praški grad (1920–1934).⁴⁷ Omenjena študija bi pomembno prispevala tudi k raziskavi odnosa slovenskih modernističnih arhitektov do prenove arhitekturnih spomenikov.

Čeprav v Mihevčevem opusu v precejšnji meri prevladujejo novogradnje, pa je tudi na slovenski Obali za turistične in gostinske namene prenovil nekaj historičnih objektov. Med pomembnejše primere sodijo Klub pomorščakov (sedaj Gostišče Pirat) v Piranu (1958),⁴⁸ prenova nekdanjega benediktinskega samostana v Hotel Adria (Konvent) v Ankaranu (1962)⁴⁹ in ureditev ribje restavracije v Pretorski palači v Kopru (1963).⁵⁰ Iskanje stičnih točk med omenjenimi prenovami in načrtom za Ljubljanski grad bi bilo tako nadvse upravičeno, še zlasti ob upoštevanju dejstva, da so vse navedene realizacije nastale le nekaj let pred izdelavo ljubljanskega projekta.

Pozabljeni Mihevčev načrt naj bo tako izhodišče za nadaljnje raziskave tako zgodovine prenove Ljubljanskega gradu, odnosa modernističnih arhitektov (še zlasti tistih izsolanih pri Plečniku) do arhitekturne dediščine, kakor tudi zgodovine slovenskega konservatorstva.⁵¹

Viri ilustracij: *Ljubljanski grad. Ureditvene naloge na ljubljanskem gradu*, Ljubljana 1968 (1–6).

⁴⁵ O gradu Otočec in Mušičevi prenovi: Marjan Mušič, *Arhitektura za vse čase. Novo mesto in Dolenska*, Ljubljana 2002, pp. 77–102.

⁴⁶ O Bitencovi prenovi blejskega gradu: Nika LEBEN, *Prenove Blejskega gradu skozi stoletja, Blejski grad. 1000 let prve omembe* (ed. Marko Vidic), Bled – Ljubljana 2011, pp. 113–119.

⁴⁷ Temeljno delo o Plečnikovi prenovi praškega gradu: *Josip Plečnik. Architekt Pražského hradu* (edd. Zdeněk Lukeš – Damjan Prelovšek – Tomáš Valena), Praha 1996.

⁴⁸ BUDKOVIČ – KOŽELJ 2011, cit. n. 1, pp. 405–406.

⁴⁹ BUDKOVIČ – KOŽELJ 2011, cit. n. 1, pp. 236–239; KRESAL 2016, cit. n. 1, pp. 119–121.

⁵⁰ BUDKOVIČ – KOŽELJ 2011, cit. n. 1, pp. 266–267; KRESAL 2016, cit. n. 1, pp. 98–99.

⁵¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Umetnost na Slovenskem v stičišču kultur* (P6-0061) in temeljnega raziskovalnega projekta *Umetnost v času zatona plemstva: transformacije, translokacije in reinterpretacije* (J6-1810), ki ju iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Edo Mihevc's Plan for the Renovation of Ljubljana Castle

SUMMARY

Ever since the middle of the 17th century, when the Provincial governor moved to the city, the Ljubljana Castle lost its administrative, residential, and representative functions, instead providing services less appropriate to its stature, such as a penitentiary and military barracks, which significantly damaged its appearance. Although the first attempts for its restoration date back to Ljubljana's reconstruction after the 1895 earthquake and especially after 1905, when the City of Ljubljana purchased the Castle, these plans were never realised, and the building was used for social housing, causing further damage to its appearance. It was only in the 1930s that the first concrete renovation plans were made by Jože Plečnik (1872–1957), although these, too, went unrealised due to the global economic crisis. A less ambitious renovation project, begun in 1938, was led by Boris Kobe (1905–1981), but a more extensive renovation of the Castle could only begin after 1964, when its last inhabitants moved out. By this time, poor health prevented Kobe from working on the building any longer. Thus, in 1967, at the initiative of the Institute for the Renovation of Old Ljubljana, new plans (for the basic project) were drawn up by Edo Mihevc (1911–1985), one of the leading Slovenian, post-World War II, modernist architects. Already at that time, it was decided that a public tender would be held for the development of detailed plans. Mihevc's plan, which is nowadays almost completely forgotten and until now was never even analysed, envisaged the Castle's reconstruction with museum, event, culinary, and tourist activities in mind. The architecturally more intriguing undertakings included the construction of a new ancillary building on the site of the penitentiary wing (demolished after the Second World War), the reconstruction of the then uncovered entrance in the casemates on the north-western side, the restoration of the moat and the medieval main entrance in the pentagonal tower with its reconstructed drawbridge, and the multi-level arrangement of the courtyard to make it a proper event venue. Mihevc was also aware of the necessity to improve the accesses to the building. Like Kobe, he envisaged the construction of an elevator that would lead from Mestni Trg square directly to the castle courtyard, as well as to the restaurant, located on the first floor of the western, north-western, and northern wing. The high-class restaurant would also be known for its remarkable view out over the city's historical centre.

Mihevc's plan was made relatively independently from the older designs of Plečnik and Kobe. You can see his innovativeness on one hand and his remarkable attitude towards architectural heritage on the other, furthermore his ability to adapt the historical monument to the needs of the modern time. One can only regret that the Ambient Architectural Office (Edo Ravnikar Jr., Majda Kregar, Miha Kerin), which made the final plans for the renovation that began in 1974, picked up speed in 1988, and is still ongoing today, did not respect Mihevc's plan, and came up with new, radical but less aesthetic solutions.

Avtorji / Authors

DR. MATEJA BREŠČAK

Narodna galerija
Puharjeva ulica 9
SI-1000 Ljubljana
mateja_brescak@ng-slo.si

BRIGITA JENKO

Tomšičeva 3
SI-6310 Izola
brigita.jenko@guest.arnes.si

DOC. DR. STANKO KOKOLE

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000, Ljubljana
stanko.kokole@ff.uni-lj.si

IZR. PROF. DR. FRANCI LAZARINI

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
Koroška cesta 160
SI-2000 Maribor
franci.lazarini@um.si

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta
ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
franci.lazarini@zrc-sazu.si

RED. PROF. DR. PREDRAG MARKOVIĆ

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
pmarkovi999@gmail.com

TIM MAVRIČ, MAG.

Oddelek za aplikativno naravoslovje
Univerza na Primorskem
Fakulteta za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije
Glagoljaška 8
SI-6000 Koper
tim.mavric@famnit.upr.si

MATEVŽ REMŠKAR

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Območna enota Ljubljana
Tržaška cesta 4
SI-1000 Ljubljana
matevz.remskar@zvkd.si
matevz.remskar@gmail.com

DOC. DR. IVANA TOMAS

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
itomas@ffzg.hr

ASIST. DR. MIHA VALANT

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000, Ljubljana
miha.valant@ff.uni-lj.si

DR. TOMISLAV VIGNJEVIĆ

Znanstveno-raziskovalno središče Koper
Garibaldijeva 1
SI-6000 Koper

Sinopsisi / Abstracts

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Mateja BREŠČAK, Nagrobnik Janu Legu kiparja Svetoslava Peruzziја v Pragi

Ključne besede: Jan Lego, Svetoslav Peruzzi, nagrobna plastika, Praga, kiparstvo 19. in 20. stoletja na Slovenskem

Kipar Svetoslav Peruzzi (1881–1936) je izdelal nagrobnik Janu Legu (1833–1906), začetniku češko-slovenske vzajemnosti, ki so ga postavili na praškem pokopališču Olšanské hřbitovy. Postavitev nagrobnika lahko datiramo v leto Legove smrti konec leta 1906 oziroma v leto 1907, a takrat še brez portretnega reliefa. Nagrobni spomenik so »z veliko udeležbo slovenskih gostov« javno odkrili 29. junija 1911. Največje zasluge za Legov nagrobnik je imel učitelj, urednik in prevajalec Andrej Gabršček (1864–1938). V kiparskem fondu Narodne galerije je hranjen mavčni osnutek nagrobnika s prepoznanim portretnim reliefom Jana Lega. V končno izvedbo se kipar ni odločil vključiti zgornjega dela osnutka s simboličnima figurama, ki predstavljata prijateljstvo in trdno vez slovenskega in češkega naroda.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Mateja BREŠČAK, The Headstone for Jan Lego's Grave in Prague by Sculptor Svetoslav Peruzzi

Keywords: Jan Lego, Svetoslav Peruzzi, tomb sculpture, Prague, 19th and 20th century sculpture in Slovenia

Sculptor Svetoslav Peruzzi (1881–1936) completed the bronze decoration for the headstone of Jan Lego (1833–1906), the pioneer of Czech–Slovene mutuality, which was erected in the Olšanské Hřbitovy cemetery in Prague. It is reasonable to date the setting up of the stele to the year of Lego's death, late in 1906, or in 1907, but yet without his portrait relief. The headstone was publicly inaugurated on 29 June 1911, "with a large attendance of Slovene guests." The greatest credit for Lego's headstone went to the teacher, editor and translator Andrej Gabršček (1864–1938). In the sculpture fund of the National Gallery of Slovenia, there is a plaster model of a headstone with an identifiable portrait relief of Jan Lego. The sculptor decided to omit in the final version of the model's upper part two symbolic figures personifying the friendship and the strong bond between the Slovene and the Czech nations.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

**Brigita JENKO, Pripravljalna slika za spomenik Nazariu Sauru v Kopru.
Neznano delo Uga Flumianija**

Ključne besede: Ugo Flumiani, spomenik Nazariu Sauru, Koper, Pokrajinski muzej Koper, Arduino Berlam, simbolično označevanje prostora

Članek želi osvetliti odkrito in v literaturi še neobjavljeno likovno delo tržaškega slikarja Uga Flumianija. Gre za pripravljeno sliko za spomenik koprskemu iredentistu Nazariu Sauru, ki jo hrani Pokrajinski muzej Koper. Na osnovi tega osnutka spomenika niso postavili. Drugi namen članka pa je branje te likovne podobe kot mikrozgodbinskega pričevanja iz leta 1920, ki osvetljuje petnajstletno genezo in postavitev spomenika leta 1935 v popolnoma novem duhu.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

**Brigita JENKO, Preparatory Painting for the Monument to Nazario Sauro
in Koper. Unknown Work by Ugo Flumiani**

Keywords: Ugo Flumiani, the monument to Nazario Sauro, Koper, Koper Regional Museum, Arduino Berlam, symbolic marking of space

The first and foremost aim of this article is to shed light on a figurative art piece by Trieste painter Ugo Flumiani that has hitherto eluded publication in the literature. Housed by the Koper Regional Museum, the piece at issue is a preparatory design for the monument to Nazario Sauro, a Koper irredentist. However, no monument was ever erected on the basis of that draft. A secondary purpose of the article is to present a reading of this figurative art piece as a micro-historical document from 1920, highlighting the monument's fifteen-year genesis and erection in 1935 in an entirely different spirit.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

**Stanko KOKOLE, Herodotove zgodbe in zagonetno »Venerino slavje«
Franca Kavčiča**

Ključne besede: Franc Kavčič (Francesco/Franz Caucig), antična književnost, profana ikonografija, »Venerino Slavje«, Herodot, boginja Milita, Gorica/Gorizia, Fondazione Palazzo Coronini Cronberg, Hans Rudolph Füessli

Članek obravnava neobičajno vsebino lavirane perorisbe Franca Kavčiča (Francesco/Franz Caucig [1755–1828]), ki jo hranijo v Gorici (Fondazione Palazzo Coronini Cronberg, inv. št. 2181) in predstavlja najbolj celovito ohranjeno likovno pričevanje o enem izmed slikarjevih izgubljenih platen, naslikanih na Dunaju med letoma 1787 in 1791. Hans Rudolph Füessli je leta 1801 prav to sliko nekoliko zavajajoče opisal kot »Tempel und Fest der Venus zu Melita«. Toda več povednih podrobnosti in še berljivi deli zabeležke z grafitnim svinčnikom (ki vsebuje formulacijo »di Venere Melitta«) na robu same risbe nam omogočajo, da Kavčičevo dejansko literarno predlogo zanesljivo prepoznamo v Herodotovem dokaj podrobnem poročilu o babilonskem čaščenju boginje Milite (*Zgodbe* 1.199). V Gorici rojenemu slikarju je bilo antično besedilo brez dvoma dostopno v italijanskem prevodu, ki ga je Giulio Cesare Becelli objavil leta 1733.

**Stanko KOKOLE, The Histories of Herodotus and the Enigmatic
"Feast of Venus" by Franc Kavčič (Francesco/Franz Caucig)**

Keywords: Franc Kavčič (Francesco/Franz Caucig), Classical literature, secular iconography, "Feast of Venus", Herodotus, goddess Mylitta, Gorizia, Fondazione Palazzo Coronini Cronberg, Hans Rudolph Füessli

The article discusses the elusive subject-matter of a line-and-wash drawing by Franc Kavčič (Francesco/Franz Caucig [b. 1755 – d. 1828]), now held in Gorizia (Fondazione Palazzo Coronini Cronberg, inv. no. 2181), which is the most complete surviving visual record of one of his lost canvas paintings executed in Vienna between 1787 and 1791. In 1801, Hans Rudolph Füessli rather misleadingly described that particular picture as "Tempel und Fest der Venus zu Melita." Yet, several telltale details, as well as Ksenija Rozman's groundbreaking publication of the still legible portions of a penciled marginal annotation (containing the phrase "di Venere Melitta") on the drawing sheet itself, facilitate the precise identification of Kavčič's literary source in Herodotus's descriptively evocative account of the Babylonian worship of the goddess Mylitta (*Histories* 1.199). The Classical text was no doubt accessible to the Gorizia-born painter in Giulio Cesare Beccelli's Italian translation of 1733.

Franci LAZARINI, Načrt Eda Mihevca za prenovo Ljubljanskega gradu

Ključne besede: Edo Mihevc, Ljubljanski grad, arhitektura, spomeniško varstvo, revitalizacija

Prispevek obravnava neuresničene načrte arhitekta Eda Mihevca za prenovo Ljubljanskega gradu, izdelane leta 1967. Projekt, ki do sedaj v strokovni literaturi ni bil analiziran, je predvideval prenovo in revitalizacijo gradu za muzejske, prireditvene, gostinske in turistične namene. Mihevčev načrt je nastal v precejšnji meri neodvisno od starejših Plečnikovih in Kobetovih zasnov, odlikuje pa ga precejšnja inovativnost na eni in velik odnos do arhitekturne dediščine na drugi strani, hkrati pa sposobnost prilagoditve potrebam sodobnega časa.

Franci LAZARINI, Edo Mihevc's Plan for the Renovation of Ljubljana Castle

Keywords: Edo Mihevc, Ljubljana Castle, architecture, monument protection, renovation

The article focuses on the unrealized plan for the renovation of Ljubljana Castle, designed in 1967 by one of the leading Slovenian modernist architects Edo Mihevc. The project, which so far has never been analysed, envisaged the Castle's reconstruction with museum, event, restaurant, and tourist activities in mind. Mihevc's plan was made relatively independently from the older designs of Plečnik and Kobe. His innovativeness is made clear on one hand, and his remarkable attitude towards architectural heritage on the other, along with his ability to adapt the historical monument to the needs of the modern time.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Tim MAVRIČ, Poskus opredelitve arhitekturnega razvoja palače Barbabianca v Kopru

Ključne besede: Koper, Barbabianca, palača, barok

Proces postopne »agregativne« rasti plemiških arhitektur se kaže kot pogost pojav v urbanih središčih beneškega kroga, v Kopru je bil izpričan že pri palači Tiepolo-Gravisi. Podoben proces srečamo tudi pri palači Barbabianca, ki je bila ena izmed stavb v urbanem arealu, pripadajočem plemiški družini, ki je v Kopru živela med 16. in 18. stoletjem. Primerjava arhivskih virov z obstoječimi grajenimi strukturami kaže na serijo nakupov obstoječih starejših stavb v drugi četrtini 17. stoletja ter baročni gradbeni poseg v tretji četrtini stoletja, ki je vse stavbe povezal v enotno strukturo ter hkrati dosegel učinek monumentalnosti ter reducirano obliko tlorisa beneške palače.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Tim MAVRIČ, An Attempt to Define the Architectural Development of the Barbabianca Palace in Koper

Keywords: Koper, Barbabianca, Palace, Baroque

The process of extending existing aristocratic architectural objects by constructing ways to connect them into a whole was a relatively common practice in Venetian urban centres along the Adriatic, as the example of Tiepolo-Gravisi palace in Koper shows. The Barbabianca Palace, which belonged to a noble family living in the town between the 16th and the 18th centuries, is a similar case. Archival and architectural research has shown that a series of purchases of pre-existing buildings in the second quarter of the 17th century, followed by a baroque building project in the third quarter. Besides displaying a monumental facade and a partial Venetian palace floor plan, the construction work connected all the former buildings into a unified aristocratic dwelling.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Matevž REMŠKAR, Grafične predloge v delavnici Mojstra Trbojske Marije

Ključne besede: Mojster Trbojske Marije, Mojster E. S., poznogotsko kiparstvo, rezbarstvo, grafične predloge

Prispevek obravnava opus Mojstra Trbojske Marije z vidika uporabe grafičnih predlog. Poleg v literaturi že navedenih, lahko med kiparskimi deli, ki so pripisana temu solidnemu rezbarju, ne pa tudi ustvarjalnemu umetniku, in grafikami, med katerimi izstopajo tiste Mojstra E. S., najdemo še številne podobnosti. Grafične predloge so, kot kažejo obravnavani primeri, torej botrovale shemam in figuralnim tipom v kiparski produkciji delavnice Mojstra Trbojske Marije.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Matevž REMŠKAR, Graphic Sources in the Workshop of the Master of the Trboje Madonna

Keywords: Master of the Trboje Madonna, Master E. S., late gothic sculpture, carving, printed templates

This paper discusses the work of the Master of the Trboje Madonna and his use of graphic templates. In addition to those already mentioned in the literature, there are many similarities between the works attributed to this not-very-creative artist and the prints he used, among which the prints of the Master E. S. stand out. Graphic templates, as shown with the discussed examples, were crucial for the schemes and figural types for the production at the workshop of the Master of the Trboje Madonna.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Ivana TOMAS, Predrag MARKOVIĆ, Nov razmislek o gotski (Marijini) kapeli sv. Jakoba na Očuri

Ključne besede: gotika, kapela na Očuri, Hrvaško Zagorje, Ivaniš Korvin, Beatrica Frankapan, Juraj Brandenburg-Ansbach

Kapela sv. Jakoba na Očuri (prvotno posvečena Mariji) je eden od bolje ohranjenih gotskih spomenikov v Hrvaškem Zagorju. Namen članka je pokazati, da je bila kapela najverjetneje zgrajena kot romarsko zatočišče proti koncu 15. ali v začetku 16. stoletja. Kot možni naročniki gradnje so predlagani trije pomembni velikaši: Ivaniš Korvin, Beatrica Frankapan in Juraj Brandenburg-Ansbach.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Ivana TOMAS, Predrag MARKOVIĆ, New Insights about the Gothic Chapel of St Jacob (Virgin Mary) on Očura

Keywords: Gothic, Očura chapel, Croatian Zagorje, John Corvinus, Beatrice Frankapan, George Brandenburg-Ansbach

St Jacob's Chapel (initially dedicated to the Virgin Mary) in Očura is a well-preserved monument of the Gothic period in Croatian Zagorje. This paper aims to demonstrate the unlikelihood of a pilgrimage edifice being constructed at the end of the 15th or in the first decades of the 16th century. Three prominent nobles will be suggested as potential patron(s) of the Očura chapel: John Corvinus, Beatrice Frankapan, and George Brandenburg-Ansbach.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Miha VALANT, Štiri "Sensationsbilder" v Ljubljani

Ključne besede: Sensationsbilder, razstavljanje, Georg Conröder, Gabriel von Max, Nicolaus Lehmann, trg umetnin, umetnost 19. stoletja

Članek se osredotoča na razstavno prakso t. i. senzacijskih slik (*Sensationsbilder*). Šlo je za razstave ene same slike z bodisi izjemno vsebino bodisi znanim avtorjem, ki so potovale po različnih krajih po državi ali celo mednarodno. Ta praksa je bila v Avstriji še posebej razširjena v drugi polovici 19. stoletja. Razstave senzacijskih slik so v 70. in 80. letih 19. stoletja prišle tudi v Ljubljano. Razstavili so dve sliki s tematiko iz zgodovine Habsburške dinastije, ki sta jih izdelala slikarja Georg Conröder in Carl Otto, pa tudi dve religiozni deli pomembnega Münchenskega slikarja Gabriela Maxa.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Miha VALANT, Four "Sensationsbilder" in Ljubljana

Keywords: Sensationsbilder, exhibiting, Georg Conröder, Gabriel von Max, Nicolaus Lehmann, art market, 19th century art

This article focuses on exhibiting so-called sensational paintings (*Sensationsbilder*). These were typically exhibitions of only one artwork with either an exceptional theme and/or famous author that travelled around different cities within one country or internationally. This practice was especially common in Austria in the second half of the 19th century. This kind of exhibition could also be found in Ljubljana in the 1870s and 1880s. Two such paintings were exhibited with themes from the history of the Habsburg dynasty, made by painters Georg Conröder and Carl Otto, along with two religious works from the famous painter Gabriel Max from Munich.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Tomislav VIGNJEVIĆ, Od spomina na ustoličenje koroških vojvod do »kraljestva Sklavanije«. O nekaterih grbih slovenskih dežel v umetninah, povezanih z Maksimilijanom I.

Ključne besede: Maksimilijan I., grbi, slovenske dežele, Albrecht Altdorfer, renesansa

V članku obravnavam upodobitve grbov slovenskih dežel, ki so nastale za umetnine, povezane s cesarjem Maksimilijanom I. Obravnavana so tudi omembe teh grbov v besedilih. Tako je tukaj objavljen tudi kratek opis ustoličevanja koroških vojvod. Posebna pozornost pa je posvečena dvema upodobitvama »kraljestva Sklavanija«, in sicer v grafiki na *Slavoloku Maksimilijana I.* iz leta 1515, ki je delo Albrechta Altdorferja, in pa v delu tega istega slikarja v sklopu *Zmagoslavnega pohoda Maksimilijana I.* V dveh teh umetninah je z grbi ponazorjena izvirna zamisel o preoblikovanju Cesarstva in oblikovanju novih kraljestev, kot jo je narekoval cesar Maksimilijan I.

Tomislav VIGNJEVIĆ, From the Commemoration of the Carinthian Dukes' Enthronement to the "Kingdom of Sclavania". On Some Coats of Arms from the Slovene Lands in Artworks Related to Maximilian I

Keywords: Maximilian I, coats of arms, Slovene lands, Albrecht Altdorfer, renaissance

In this article, I discuss the depictions of the coats of arms of the Slovene lands that were created for artworks associated with Emperor Maximilian I. Textual references to these coats of arms are also discussed. Thus, a short description of the enthronement of the Dukes of Carinthia is also included. Particular attention is paid to two depictions of the 'Kingdom of Sclavania', namely the 1515 engraving on the *Arch of Honour* by Albrecht Altdorfer and the work by the same painter in the *Triumphal Procession of Maximilian I*. In these two works of art, the coats of arms illustrate the original idea for the Empire's transformation and the creation of new kingdoms as envisioned by the Emperor Maximilian I. These two works of art were ordered by the Emperor Maximilian I, and the coats of arms were used to represent the new kingdoms.
